

Vyjádření odboru bezpečnostní politiky k postavení zmocněnců poškozených a spolupráci s OČTŘ při zastupování klientely

Obecně k postavení a oprávněním zmocněnců poškozených:

Dle ustanovení § 50 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) si každý poškozený¹ může zvolit svého zmocněnce, aby ho zastupoval, činil za poškozeného návrhy a podával za něj žádosti a opravné prostředky. Zmocněncem může přitom být kterákoliv osoba starší 18 let, jejíž způsobilost k právním úkonům nebyla soudem omezena a která nemá v řízení postavení svědka, znalce nebo tlumočnicka. Zákon na osobu zmocněnce neklade žádné jiné požadavky, čili jím nemusí být osoba s právnickým vzděláním. Smyslem institutu je především hájení zájmů klienta a jeho psychická opora. Zmocněnec má činit jménem poškozeného a v jeho prospěch vše, co je v jeho silách, aby zasažená práva poškozeného byla v nejvyšší míře ošetřena a pokud možno uvedena v původní stav.

Z procesního hlediska je zmocněnec specifickou stranou trestního procesu, který má dle § 51 trestního řádu právo zúčastnit se všech úkonů, kterých se může zúčastnit poškozený. Je oprávněn činit za poškozeného návrhy (navrhovat důkazy) a podávat za něj žádosti a opravné prostředky, přičemž veškeré úkony vykovává jménem poškozeného. Zmocněnci (a to pouze jemu) se také doručují veškeré písemnosti určené poškozenému, ovšem s výjimkou, kdy se poškozenému zasílá výzva, aby něco osobně vykonal (§ 45a TŘ). Pokud má poškozený něco osobně vykonat, např. když jde o vydání věci nebo předvolání k úkonu trestního řízení,² doručuje se taková výzva i poškozenému (tzn. i zmocněnci, i poškozenému, § 62 odst. 2 TŘ). Jakékoliv vyrozumění přitom musí být provedeno řádně a včas.

Mezi další oprávnění zmocněnce patří právo nahlížet do spisů, s výjimkou protokolu o hlasování a osobních údajů svědka podle § 55 odst. 2, činit se z nich výpisky a poznámky a pořizovat si na své náklady kopie spisů a jejich částí (§ 65 TŘ). Výpisky a poznámky si mohou zmocněnci pořizovat zcela svobodně a nejsou povinni je předkládat OČTŘ k nahlédnutí.

Zmocněnec by měl také dbát na přesnou protokolaci obsahu výslechů, aby uplatnil kvalifikovaně nárok poškozeného na náhradu škody, a dále na to, aby učiněná podání byla obsahově a významově na takové úrovni, aby nebylo řízení prodlužováno a zatěžováno výzvami k odstranění vad.

¹ Poškozeným je ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda (§ 43 TŘ).

² Pokud je však poškozený předvoláván jako svědek k výslechu podle § 98 TŘ, doručuje se písemnost pouze zmocněnci.

Konkrétně k jednotlivým otázkám:

Může zmocněnec pokládat vyslychaným doplňující otázky?

Zmocněnec nemůže pokládat vyslychaným doplňující otázky. Otázky může klást pouze svému klientovi.

Ustanovení § 215 TŘ říká, že při hlavním líčení a veřejném zasedání může zmocněnec poškozeného klást se souhlasem předsedy senátu vyslychanému otázky. Naproti tomu v přípravném řízení má zmocněnec právo zúčastnit se výslechu pouze u osoby, kterou zastupuje, tedy v našem případě poškozeného, a z toho důvodu jen vůči této osobě může uplatnit i právo klást jí otázky.

Může zmocněnec vznést protest proti nezákonné otázce ještě před tím než na ní klient odpoví?

Zmocněnec má právo zúčastnit se všech úkonů, kterých se může zúčastnit poškozený, přičemž jeho úkolem je hájit zájmy a práva svého klienta. V této souvislosti dbá především na to, aby nebyla porušována práva poškozeného a k tomu využívá procesní práva vyplývající z jeho postavení. Vycházíme přitom analogicky z postavení, které má v rámci vyšetřování obhájce. Zmocněnec tedy má právo klást poškozenému otázky, avšak teprve tehdy, až orgán výslech skončí a udělí mu k tomu slovo. Avšak námitky proti způsobu provádění úkonu (tedy i proti způsobu pokládání otázek) může vznášet kdykoliv v jeho průběhu (§ 165 odst. 2 TŘ). Stejně jako obhájce, ani zmocněnec totiž nemůže připustit, aby byly poškozenému kladeny otázky nejasné, nesrozumitelné, klamavé či sugestivní. Pokud jsou takové otázky poškozenému kladeny, zmocněnec má právo vznést proti nezákonné otázce protest ještě před tím než na ní klient odpoví.

Mohou zmocněnci poučovat osobu, že pokud nebude chtít na otázku odpovídat, nemusí? Popřípadě dávat najevo pomocí nonverbální komunikace, jak má poškozený odpovědět a radit mu, jak odpovědět? Může zmocněnec poškozeného požádat o přerušení výslechu a rozhovor se svým klientem?

Analogicky s ustanoveními týkajícími se činnosti obhájce, má poškozený možnost radit se se svým zmocněncem během úkonů prováděných OČTŘ, tedy i během výslechu (§ 33 TŘ). V této souvislosti může zmocněnec před započítím výslechu poučovat poškozeného o tom, že nemusí odpovědět na některou otázku. Avšak v průběhu výslechu nemůže zmocněnec radit poškozenému, jak odpovědět na již položenou otázku, a to pochopitelně ani pomocí nonverbální komunikace (opět analogicky § 33 TŘ).

Pokud jde o poslední otázku, je nutné říci, že všechna rozhodnutí o postupu vyšetřování a o provádění vyšetřovacích úkonů činí policejní orgán, který je plně odpovědný za jejich zákonné a včasné provedení (§ 164 odst. 5). Zmocněnec tedy může požádat o přerušení výslechu a o rozhovor se svým klientem, nicméně je na policejním orgánu, zda této žádosti vyhoví. Policejní orgán sám posoudí situaci a pokud uzná za vhodné, že přerušení výslechu a rozhovor s klientem nenaruší průběh vyšetřování, může takové žádosti vyhovět.

Na druhou stranu, pokud policejní orgán nevyhová žádosti o přerušení výslechu a zmocněnec bude i nadále vyšetřování přerušovat (a tím ho mařit), je policejní orgán oprávněn uložit zmocněnci pořádkovou pokutu. Dle § 66 odst. 1 TŘ platí, že kdo přes

předchozí napomenutí ruší řízení nebo kdo se k soudu, státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu chová urážlivě nebo kdo bez dostatečné omluvy neuposlechne příkazu nebo nevyhoví výzvě, které mu byly dány podle tohoto zákona, může být předsedou senátu a v přípravném řízení státním zástupcem nebo policejním orgánem potrestán pořádkovou pokutou do 50 000 Kč. „Řízením“ se přitom rozumí kterékoliv jednání před orgánem činným v trestním řízení, tj. v přípravném řízení i vyšetřovací úkony, které probíhají za účasti poškozeného (včetně výslechu). Pořádkovou pokutou může být potrestán každý, kdo ruší řízení, přičemž téže osobě lze uložit pokutu i opakovaně.

Je povinností zmocněnců připravit poškozené na výslech, poučit je a vysvětlit jim jejich práva a povinnosti?

Zmocněnci hájí zájmy svých klientů – poškozených a měli by je proto poučit o jejich právech a adekvátně je připravit na výslech. Nicméně ze zákona nevyplývá, že by to byla jejich povinnost (ostatně zmocněncem může být i osoba bez právnického vzdělání). Poučit osobu je toliko povinností OČTŘ. Dle § 46 jsou orgány činné v trestním řízení povinny poškozeného o jeho právech poučit a poskytnout mu plnou možnost k jejich uplatnění.

Ohledně zmocněnce, který před obhájci obviněných sděloval, že předcházející výslech sám tlumočil:

Zákon stanoví, že zmocněncem nemůže být ten, jenž je ve věci předvolán jako svědek, znalec nebo tlumočník (§ 50). Pokud tedy zmocněnec vystupuje zároveň jako tlumočník, dopouští se protiprávního jednání.

Ohledně doručovací adresy:

Adresu pro doručování poškozený zpravidla uvede do protokolu o prvním úkonu trestního řízení (§ 55 odst. 1 písm. c)), ale není vyloučeno, aby ji uvedl již v písemném trestním oznámení nebo v jiném podání. Nestačí přitom pouhé uvedení adresy, ale taková adresa musí být výslovně označena jako adresa pro účely doručování.

K otázce proplácení nákladů, kdy zmocněnci horlivě upozorňují poškozené na to, aby jim bylo proplaceno vše

Dle § 158 odst. 9 TŘ platí, že kdo se dostaví na výzvu k podání vysvětlení (výslechu), má nárok na náhradu nutných výdajů podle zvláštního právního předpisu upravujícího cestovní náhrady a prokázaného ušlého výdělku za stejných podmínek jako svědek (§ 104 TŘ). Nárok přitom zaniká, neuplatní-li jej svědek do tří dnů po svém výslechu, čili je žádoucí, že zmocněnec upozorňuje poškozeného na tento jeho nárok. Samozřejmě v této souvislosti by měl zmocněnec poškozeného poučit, že pokud den výslechu není jeho pracovním dnem, nelze nárokovat náhradu za ušlou mzdu. Pokud takové poučení neučiní zmocněnec, učiní tak OČTŘ. Výši svědečného určí zpravidla ihned po uplatnění nároku na svědečné ten, kdo svědka (poškozeného) předvolal.³

K otázce přítomnosti sociálního pracovníka při výslechu:

Trestní řád stanoví okruh osob, které mohou být přítomné při výslechu svědka (poškozeného), přičemž tento okruh nelze rozšiřovat. Sociální pracovník, pokud není

³ Nárok má poškozený také v případě, dostaví-li se na výzvu OČTŘ k provedení jiného úkonu dokazování.

zmocněncem poškozeného, není mezi těmito osobami a nemůže proto vyžadovat přítomnost u výslechu, není zde opora v trestním řádu.

Na okraj uvádíme, že trestní řád dává policistovi možnost, pokud to uzná za vhodné, využít v závažných a skutkově složitých věcech odborné pomoci konzultanta, který má znalost ze speciálního oboru (§ 157 odst. 3). Konzultant pak může být přítomen při provádění úkonů trestního řízení, do provádění úkonů však nesmí zasahovat. Takovým konzultantem by sice mohl být ve specifických případech sociální pracovník, nicméně rozhodnutí je pouze na policejním orgánu. Sám sociální pracovník nemůže přítomnost u výslechu jakožto konzultant vyžadovat.

K plánování a průběhu výslechu: je nutno podřídit se taktickému plánu policie?

Policejní orgán je oprávněn vyzvat osobu, aby se dostavila k podání vysvětlení (výslechu) ve stanovené době na určené místo (§ 158 odst. 6 TŘ) a dle ustanovení § 164 TŘ platí, že výslechy svědků provádí policie. Dále zákon stanoví, že policejní orgán činí všechna rozhodnutí o postupu vyšetřování a o provádění vyšetřovacích úkonů samostatně a je plně odpovědný za jejich zákonné a včasné provedení (§ 164 odst. 5). Bez toho, aniž by byla dotčena práva poškozených a jejich zmocněnců, lze vyvodit závěr, že otázka plánování výslechu je v rukou policejního orgánu.

Otázka poučení:

Dle § 46 jsou orgány činné v trestním řízení povinny poškozeného o jeho právech poučit a poskytnout mu plnou možnost k jejich uplatnění.

Osobu, od níž je požadováno vysvětlení (která je vyslýchána) je třeba předem poučit o možnosti odepřít výpověď (§ 158 odst. 7).

Otázka nabádání zmocněnců k tomu, aby poškozený vystupoval pod utajenou identitou

Posouzení situace, zda poškozený má vystupovat pod utajenou identitou či nikoliv, náleží orgánu činnému v trestním řízení, nikoliv zmocněnci. Nicméně zmocněnec může poškozeného o této možnosti poučit a vysvětlit mu s tím spojená opatření. Pokud takové poučení neučiní zmocněnec, je povinen poškozeného poučit OČTŘ.

OČTŘ učiní opatření k utajení totožnosti i podoby svědka, a to v případě, že zjištěné okolnosti nasvědčují tomu, že svědku nebo osobě jemu blízké v souvislosti s podáním svědectví zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení jejich základních práv, a nelze-li ochranu svědka spolehlivě zajistit jiným způsobem. Zmocněnec sám by neměl poškozeného nabádat k tomu, aby vystupoval pod utajenou identitou, nicméně poučit ho zcela jistě může.

OČTŘ poučí svědka o právu požádat o utajení své podoby a právu podepsat protokol smyšleným jménem a příjmením, pod kterým je pak veden (§ 55 odst. 2).

Jak naložit s plnou mocí udělenou zmocněnci (advokátovi) poškozeným?

Plnou moc je třeba vést (spolu s dalšími osobními údaji) odděleně od trestního spisu a mohou se s nimi seznamovat jen OČTŘ v dané věci (§ 55 odst. 2).

Mgr. Martin Linhart
ředitel odboru bezpečnostní politiky